

Граф Монте-Крісто

Александр Дюма

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — І. Андрущенко

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

I

МАРСЕЛЬ. ПРИБУТТЯ

Двадцять четвертого лютого 1815 року спостережник на Нотр-Дам де ла Гард 1 дав знак, що наближається трищогловий корабель «Фараон», який пливе зі Смирни, Трієста і Неаполя.

Портовий лоцман звичаєм одразу ж відбув з гавані і, поминувши замок Іф, пристав до корабля між мисом Моржіон й островом Ріон.

Як це зазвичай трапляється, майданчик форту Св. Йоанна миттю заповнився цікавим людом, бо ж у Марселі прибуття корабля — подія щоразу значна, надто коли корабель цей, як-от «Фараон», збудовано, оснащено й завантажено на корабельнях стародавньої Фокеї 2, а належить він місцевому судновикові.

Тим часом корабель наближався. Він безпечно пройшов протоку, що її колись утворило виверження вулкана між островами Каласарень і Жарос, обігнув Помеґ і надпливав під трьома вітрилами — марселем, клівером і контрбізанню, проте сунув він помалу-малу й сумно, так що цікаві, мимоволі передчуваючи лихо, запитували себе, що б таке могло трапитися на його борту. Втім, ті, хто тямив у мореплавстві, гадали, що коли щось і сталося, то не з самим кораблем, бо він ішов, як належить судну, керованому вправною рукою: якір ось-ось мав вирватися з клюзи, отоси були відчеплені, а поруч з лоцманом, який ладнався завести «Фараон» вузьким входом у гавань Марселя, стояв юнак, меткий і бистроокий, який наглядав за кожним рухом корабля і повторював усі команди лоцмана.

Несвідома тривога, що ширяла над юрбою, надто зачепила за душу одного з глядачів на майдані, тож він не міг дочекатися, коли корабель увійде в порт. Чоловік стрибнув у човен і наказав гребти назустріч «Фараонові», з яким і зрівнявся навпроти затоки Резерв.

Побачивши цю людину, молодий моряк полишив лоцмана і, тримаючи у руці капелюха, став біля борту.

Це був юнак років вісімнадцяти-двадцяти, міцний, стрункий, з красивими чорними очима і смоляно-чорним волоссям; увесь його вигляд дихав спокоєм і рішучістю, що вирізняють людей, які змалку звикли дивитись у вічі небезпеці.

— Е! Та це ви, Дантесе! — крикнув чоловік у човні. — Що сталося і чому на вашому кораблі панує така гнітюча атмосфера?

— Велике нещастя, пане Моррелю! — відказав юнак. — Велике нещастя, а надто для мене: у Чівітавекк'ї ми втратили нашого доброго капітана Леклера.

— А вантаж? — нагострив язика судновик.

— Прибув цілісінький, пане Моррелю, і, як на мене, з цього погляду ви будете задоволені... А от бідолашний капітан Леклер...

— Що ж з ним трапилося? — запитав судновик, зовні виказуючи полегкість. — Що сталося з нашим славним капітаном?

— Він помер.

— Чи не впав, бува, за борт?

— Ні, пане, підхопив менінгіт і скінчив своє життя у жахливих муках.

Потім, обернувшись до екіпажу, хлопець загорланів:

— Агов! Стати по місцях! До швартування приготуватися!

Екіпаж послухав. Вісім чи десять матросів, із яких він складався, миттю кинулися врізнобіч: хто до шкотів, хто до брасів, хто до фалів, хто до клівер-ніралів, хто до гітовів.

Молодий моряк глянув одним оком на те, як усі заметушилися, і, помітивши, що команда виконується, знову повернувся до свого співрозмовника.

— То як сталася пригода? — запитав судновик, вертаючись до перерваної розмови.

— Ой, леле, звалилось усе як грім на голову. Спершу капітан Леклер довгенько розмовляв з комендантом порту, а тоді сам не свій відплив з Неаполя; за день його напала лихоманка, а три дні по тому

він умер... Ми його поховали, як у нас водиться, і тепер шкіпер наш опочиває біля острова Дель-Джилльйо, загорнутий у полотно з матроської койки, маючи ядро 36-го калібру під ногами і ядро у головах. Його вдові ми привезли почесний хрест і шпагу. Це ж треба, — докинув юнак з трагічною посмішкою, — десять років провоював з англійцями, а помер, як усі — в ліжку!

— Гай-гай, нема ради, Едмоне! — мовив судновик, який, схоже, дедалі більше заспокоювався. — Всі ми смертні, і треба, щоби старі поступалися місцем молодим, — коли ж ні, все би спинилось. А що з вантажем, як ви кажете...

— Усе гаразд, пане Моррелю, я вам ручаюсь. І, як на мене, ви передешевите, коли заробите на цьому двадцять п'ять тисяч франків.

Відтак, зауваживши, що судно «Фараон» поминає круглу вежу, він вигукнув:

— На марса-гітови! На клівер і бізань! Повзаєте, як сонні мухи!..

Наказ, однак, був виконаний майже з такою ж швидкістю, що й на військовому судні.

— Віддати шкот! Вітрила на гітови!

Вслід за останньою командою всі вітрила впали, і далі корабель посунав ледь помітно, рухаючись тільки за інерцією.

— А зараз, може, підійметесь, пане Моррелю, — сказав Дантес, помічаючи, як нетерпеливиться судновик. — Онде з каюти виходить і пан Данглар, ваш бухгалтер. Він з'ясує вам усе, про що ви лише його попросите. А мені треба закотвичитись і подбати про жалобний вигляд корабля.

Вдруге запрошувати судновика не довелося.

Чоловік схопив линву, кинуту Дантесом, і зі спритністю, що їй позаздрив би перший-ліпший моряк, подерся по сходах, позабавлених в опуклий борт корабля, тим часом як Дантес повернувся на своє колишнє місце, поступаючись розмовою тому,

кого він назвав Данґларом, який, вийшовши з каюти, справді поспішив назустріч Моррелеві.

Це був чоловік років двадцяти п'яти чи двадцяти шести, на вигляд досить похмурий, для зверхників — підлиза, для підлеглих — кат із катів. За це, ще більш ніж за титул бухгалтера, завжди осоружний матросам, команда настільки ж його недолюблювала, наскільки любила Дантеса.

— Гаразд, пане Моррелю, — мовив Данґлар, — про наше лихо ви чули, еге ж?

— Таки чув! Ще б пак! Бідолашний капітан Леклер! Славний і гречний був чоловік!

— А головне — чудовий моряк, який зістарів між небом і водою, такою і має бути людина, що їй довірено заступати інтереси такої великої фірми, як «Моррель і Син», — відказав Данґлар.

— Мені здається, — мовив судновик, видивляючи очі за Дантесом, котрий саме вибирав місце для стоянки, — що для того, аби тямити свою справу, і таким старим моряком, як ви кажете, бути не обов'язково. Он наш друг Едмон так добре справляється, що йому, як на мене, без потреби чиїсь поради.

— Атож, — відказав Данґлар, кинувши на Дантеса недовірливий погляд, у якому блиснула ненависть, — атож, молодість і самовпевненість. Тільки-но помер капітан, як він перейняв на себе провід, ні з ким не порадившись, і змусив нас згаяти півтора дня біля острова Ельба замість плисти просто до Марселя.

— Прийнявши владу над командою, — зауважив судновик, — хлопець виконав свій обов'язок як помічника капітана, а ось змарнувати півтора дня біля Ельби — це вже він стрілив дурницю, хіба що треба було щось направити на судні.

— Корабель чувся як оце ми з вами, пане Моррелю, а ці півтора дня змарновано через забаганку, щоби задля розваги зійти на берег,

та й годі.

— Дантесе! — кинув судновик, звертаючись до юнака. — Ходіть-но сюди.

— Даруйте, пане добродію, — відказав Дантес, — за хвилинку я до ваших послуг.

Відтак, звертаючись до екіпажу, скомандував:

— Кинути якір!

Його наказ одразу ж було виконано, і ланцюг з гуркотом поповз у воду. Дантес залишався на своєму посту, хай і на пару з лоцманом, доки не завершено і цей останній маневр. А тоді закричав:

— Майву приспустити до половини, прапор спустити, реї скрижувати!

— Ось бачите, — сказав Данглар, — уже уявляє себе капітаном, їй-богу.

— Але ж він і є капітаном, — відповів судновик.

— Воно-то так, однак ви і ваш компаньйон, пане Моррелю, на це згоди не давали.

— На бога, чого ж нам не залишити його капітаном? — сказав судновик. — Він і справді молодий, але, здається, на своєму місці і на справі знається нівроку.

Дангларове обличчя спохмурніло.

— Вибачте, пане Моррелю, — мовив Дантес, підходячи, — корабель на якорі, і я до ваших послуг. Здається, ви мене кликали?

Данглар поступився на крок назад.

— Хотів оце вас запитати, чому ви заходили на острів Ельба?

— Я й сам не знаю. Я виконував останню волю капітана Леклера. Помираючи, він наказав мені доправити пакет маршалові Бертрану.

— То ви його бачили, Едмоне?

— Кого?

— Маршала.

— Звісно.

Моррель озирнувся і відвів Дантеса вбік.

— А як там імператор? — запитав він жваво.

— Слава Богу, якщо очі мене не змилили.

— Невже ви і самого імператора бачили?

— Він увійшов до маршала, коли я саме був у того.

— І ви з ним розмовляли?

— Радше він зі мною, пане, — кинув Дантес, посміхаючись.

— Що ж він вам казав?

— Розпитував про корабель, про те, коли він відпливає до Марселя, яким курсом ітиме і що везе на борту. Гадаю, що, якби корабель був порожній і належав мені, то він охоче б його купив; але я сказав йому, що лише заступаю місце капітана і що корабель належить торговому дому «Моррель і Син». «А, знаю, — мовив він, — Моррель — судновик від роду до роду, а коли я стояв у Валансі, то в моєму полку служив якийсь Моррель».

— Таки так, чорт забирай! — скрикнув радісно судновик. — Це був Полікар Моррель, мій дядько, який дослужився до капітана. Дантесе, ви скажете моєму дядькові, що імператор згадав про нього, і побачите, як старий буркотун зайдеться плачем. Ну, ну, — правив судновик, дружньо плескаючи молодого моряка по плечу, — ви добре зробили, Дантесе, що виконали наказ капітана Леклера і зупинилися біля Ельби; хоча, якщо хто пронюхає, що ви доправили пакет маршалові й розмовляли з імператором, то це може вас виславити.

— І як же це мене виславить? — відказав Дантес. — Я навіть не знаю, що було в пакеті, а питав мене імператор про те, чим міг би поцікавитися в кожного стрічного. Але перепрошую, приїхали карантинний чиновник і митник.

— Ідіть, ідіть, дорогий мій!

Юнак пішов, і тієї ж миті підскачив Данглар.

— Ну як? — спитав бухгалтер. — Здається, він казав вам, що мав досить підстав, аби зайти в Портоферрайо З?

— Ще й яких, дорогий Данґларе!

— А! Тим краще, — відповів той. — Щоразу боляче дивитися, коли товариш не додержує свого обов'язку.

— Свого Дантес додержав, і проти цього не заперечиш, — кинув судновик. — Це капітан Леклер наказав йому зайти на Ельбу.

— До речі, коли вже згадали капітана Леклера: він віддав вам його листа?

— Хто?

— Дантес.

— Мені? Ні. Отже, у нього був лист?

— Гадаю, що, крім пакета, капітан дав йому ще й якогось листа.

— Про який пакет ви говорите, Данґларе?

— Про той-таки, що його Дантес доправив у Портоферрайо.

— Звідки ви взяли, що Дантес віз у Портоферрайо пакет?

Данґлар зашарівся.

— Я саме йшов коридором, а двері в капітанову каюту були прочинені, тож я і побачив, як він віддає Дантесові пакета й листа.

— Він мені нічого не казав, але якщо у нього є лист, то він мені його передасть.

Данґлар на хвильку замислився.

— Коли так, пане Моррелю, то, прошу вас, не говоріть про це Дантесові. Певно, я щось наплутав.

Цієї миті молодий моряк повернувся. Данґлар знову відійшов.

— Ну що, дорогий Дантесе, ви звільнилися? — запитав судновик.

— Атож, пане Моррелю.

— Ви швидко упоралися!

— Та так, передав митникам список наших товарів, а з порту, як і вимагає припис, прислали з лоцманом людину, якій я і передав

наші папери.

— То вам тут нічого більше робити?

Дантес хутко озирнувся.

— Еге ж, усе гаразд, — сказав він.

— А чи не проти ви у нас пообідати?

— Даруйте, пане Моррелю, але найперше мені треба навідатися до батька. Та хай там як, а я дякую вам, що ви виявили мені таку честь...

— Слушно, Дантесе, слушно. Знаю, що ви — чудовий син.

— А мій батько? — спитав юнак, дещо вагаючись. — Чи не знаєте ви, бува, як він мається?

— Гадаю, що добре, дорогий Едмоне, хоча я його не бачив.

— Отим то й ба, сидить собі невідходно у своїй комірчині.

— Принаймні це доводить, що поки вас не було, йому всього вистачало.

Дантес посміхнувся.

— Батько мій — людина горда, і якби навіть йому потрібно було все, то в цьому світі він якщо би й попросив у кого допомоги, то хіба у Господа Бога.

— Гаразд, навідавшись до батька, ви, сподіваюся, прийдете до нас?

— Ще раз даруйте мені, пане Моррелю, але мені треба ще перевідати декого, до кого душа моя прихилиється не менше.

— Авжеж! Я й забув, що є серед каталонців та, котра чекає вас так само нетерпляче, як і ваш батько, — красуня Мерседес.

Дантес посміхнувся.

— Он воно що! — правив далі судновик. — До мене нарешті дійшло, чому вона тричі приходила довідуватися, що нового чути про «Фараона». Чорт його бери, Едмоне, вам можна позаздрити, коханку ви знайшли нівроку!

— Ніяка вона мені не коханка, — серйозно сказав моряк, — вона моя наречена.

— Іноді це одне і те ж, — засміявся судновик.

— Не для нас, пане, — відрубав Дантес.

— Добре, Едмоне, я вас більше не затримую. Ви так добре облагодили мої справи, що у вільну годину я дозволю вам обгородувати ваші. Може, вам потрібні гроші?

— Ні, пане, дякую. Я привіз із собою всю платню за час плавання, тобто майже за три місяці.

— У дбалості вам, Едмоне, не відмовиш.

— Як не як, пане Моррелю, а я маю бідного батька.

— Так, так, я знаю, що ви хороший син. Ідіть до свого тата. У мене теж є син, і я би злостився, якби хто після тримісячної відлуки перебував йому побачитися зі мною.

— То ви дозволите? — мовив юнак, кланяючись.

— Ідіть, якщо вам більше нічого мені сказати.

— Ніби нічого.

— А хіба капітан Леклер, умираючи, не давав вам листа до мене?

— Йому було не до писання, та ви нагадали мені, що я проситиму вас відпустити мене у двотижневу відпустку.

— Одружуватиметесь?

— Спершу одружимося, а тоді з'їздимо до Парижа.

— Гаразд, гаразд. Часу у вас досить, тижнів шість ми будемо розвантажуватись, а в море вийдемо не раніше, як місяців за три... Але за три місяці ви повинні бути тут, — правив далі судновик, плескаючи молодого моряка по плечі. — Не попливе ж «Фараон» без свого капітана.

— Без свого капітана! — вигукнув Дантес, і очі його радісно заблищали. — Кажіть обережніше, пане Моррелю, а що коли ви наразі справили найпотаємніші сподіванки моєї душі. Ви хочете

призначити мене капітаном «Фараона»?

— Якби я був один, дорогий мій Дантесе, то простягнув би вам руку і мовив: «Справу вирішено!» Але у мене є компаньйон, а ви знаєте італійське прислів'я: «Chi ha compagno ha padrone» 4. Втім, половину справи зроблено, бо з двох голосів один уже належить вам. А коли ви дозволите дістати мені другий, то я вже зроблю все, що змога.

— О пане Моррелю! — вигукнув юнак зі сльозами на очах, схопивши чоловіка за руки, — дякую вам від імені батька і Мерседес.

— Гаразд, гаразд, Едмоне, є ж для чесних людей Бог на небі, чорт забирай! Навідайтеся до батька, зайдіть до Мерседес, а тоді приходьте до мене.

— Ви не хочете, щоб я відвіз вас на берег?

— Ні, дякую. Я залишуся тут і попередивляюся рахунки на пару з Данґларом. Як він, чи не завдавав, бува, якої невігоди під час плавання?

— Це залежно від того, що ви маєте на увазі, пане. Щоби він був щирим приятелем, то ні. Мені здається, він незлюбив мене, відколи одного разу, посварившись із ним, я з дурного розуму запропонував йому зупинитися хвилин на десять біля острова Монте-Крісто, щоб вирішити нашу суперечку. Звісно, я утнув дурницю, запропонувавши йому таке, тож він розважливо вчинив, відмовившись. А коли ви питаєте, щоби довідатися, чи тямить він у бухгалтерії, то нічого про нього поганого не можна сказати, і ви, мабуть, будете задоволені ним.

— А скажіть-но, Дантесе, — запитав судовик, — якби ви були капітаном «Фараона», залишили б ви охотою у себе Данґлара чи ні?

— Хай мені судилося бути капітаном або помічником, пане Моррелю, але я завжди матиму велику пошану до тих осіб, на яких здаються мої господарі.

— Одне, Дантесе. Ви всіма сторонами славний хлопчина. А тепер ідіть, бо, бачу, ви — як на жару.

— То я у відпустці?

— Ідіть, кажу ж вам.

— Ви дозволите мені взяти вашого човна?

— Беріть.

— До побачення, пане Моррелю. Тисячу разів вам дякую.

— До побачення, Едмоне. Час добрий!

Молодий моряк зістрибнув у човен, умоствився на носі і наказав гребти до вулиці Каннеб'єр. Двоє матросів налягли на весла, і човен помчав якнайшвидше, ухилиючись од сили-силенної інших човнів, які захарашували вузький прохід, що провадив між двома рядами кораблів від входу в порт до Орлеанської набережної.

Судновик з посмішкою назирав за хлопцем до самого берега, бачив, як той вистрибнув на бруківку набережної і зник у строкатій юрбі, яка з п'ятої ранку до дев'ятої вечора наповнює знамениту вулицю Каннеб'єр, якою сучасні фокейці так чванькуються, що найсерйозніше говорять, зі своєрідною, лише їм притаманною вимовою: «Якби Парижу вулицю Каннеб'єр, то він би був маленьким Марселем».

Озирнувшись, судновик уздрів за своєю спиною Данглара, який, здавалося, чекав на його накази, а насправді, як і він, проводив очима молодого моряка.

Втім, якщо йдеться про вирази двох пар очей, які наглядали за однією людиною, то були вони далекі, як небо від землі.

II

Батько і син

Поки Данглар, натхнений ненавистю, намагається обмовити свого побратима перед судновиком, ходімо за Дантесом, який, пройшовши суціль проспект Каннеб'єр, поминув вулицю Ноайль, увійшов до невеликого будинку лівобіч Мельянських алей, вибіг

темними сходами на п'ятий поверх і, тримаючись однією рукою за балясу, а другу притискаючи до б'ючого серця, зупинився перед прочиненими дверима, через які можна було озирнути всю комірчину.

У цій комірчині жив його батько.

Звістка про прибуття «Фараона» не дійшла ще до старого, який, стеребившись на стілець, тремтячою рукою поправляв красолі і ломиноси, що позапліталися, деручись догори, на ґратниці його віконця. Раптом хтось обхопив його ззаду, і він почув знайомий голос:

— Батьку, любий тату!

Старий скрикнув і обернувся. Побачивши сина, він із тремтінням кинувся йому в обійми, білий, наче крейда.

— Що з тобою, батьку? — запитав юнак занепокоєно. — Ти, бува, не хворий?

— Ні, ні, милий Едмоне, сину мій, хлопчику мій, ні! Але я не чекав тебе... от же радість, ти заскочив мене зненацька... Світе мій! Мені здається, що я вмеру!

— Ну годі, батьку, це я. Кажуть же, що радість не шкодить, ось чому я так просто і ввійшов до тебе. Посміхнися, не дивись на мене божевільними очима. Я повернувся додому, і заживемо ми з тобою на всю губу.

— То й краще, хлопчику мій, — відказав старий, — але невже ми заживемо з тобою на всю губу? Ти вже не поїдеш від мене, еге ж? Розкажи ж мені про своє щастя!

— Нехай Господь дарує мені те, що я тішуся щастям, натомість цілій родині доводиться сумувати, але, Бог свідок, що я не прагну цього щастя. Воно прийшло само собою, і мені не до снаги сумувати. Добрий капітан Леклер помер, і, мабуть, чи не я заступлю його завдяки ласці Морреля. Розумієте, батьку? У двадцять років я буду капітаном! Сто луїдорів 5 платні і частка прибутків! Хіба міг я,

бідний матрос, на це сподіватися?

— Так, сину мій, справді, — мовив старий, — тобі поталанило.

— І я хочу, щоби на перші ж гроші справили ви собі будиночок, а при ньому вирощували у городчику ваші ломиноси, красолі і жимолость... Але мені казали, вам нездужається. Агов, батьку, що з вами?

— Пусте... Зараз минеться!

Сили покинули старого, і він закинувся назад.

— Як то можна? — вигукнув юнак. — Келих вина, ось що вас підбадьорить. Де у вас вино?

— Ні, дякую, не шукай, не треба, — сказав старий, намагаючись затримати сина.

— Треба, ще й як!.. Кажіть, де вино?

Він відкрив один креденець, другий, третій.

— Даремно стараєшся... — зауважив старий. — Вина нема...

— Як то нема? — вигукнув Дантес. Він перелякано дивився то на ямкуваті бліді щоки старого, то на порожні полиці. — Як нема вина? Невже ви облишилися грошей, тату?

— Нічого мені не треба, коли ти поряд, — відказав старий.

— А хіба, — пробубонів Дантес, витираючи піт з лица, — три місяці тому, коли я виїздив, то не залишав вам двісті франків?

— Так, так, Едмоне, само собою, але, їдучи, ти забув повернути невеличкий борг сусідові Кадруссу; він мені на це натякнув і сказав, що коли я за тебе не заплачу, то він піде до пана Морреля. Тож я й подумав, що це тобі зашкодить...

— Ну то й що?

— Та нічого, я заплатив.

— Але ж я заборгував Кадруссові сто сорок франків! — вигукнув Дантес.

— Атож, — пробелькотів старий.

— І ви заплатили їх із тих двохсот, які я вам залишив?

Старий кивнув головою.

— І жили цілих три місяці на шістдесят франків? — прошепотів юнак.

— Ти й сам знаєш, мені багато не треба, — відказав старий.

— Господи! Вибачайте мені, — простогнав Едмон, кидаючись на коліна перед батьком.

— Що ти надумав?

— Ви мені душу розбили.

— Облиш, — сказав старий з усмішкою, — ти вдома, забудьмо минуле. Наразі усе добре.

— Так, я вдома, — сказав юнак, — і повернувся я з найкращими сподіваннями і з якою-такою грошвою... Ось, тату, беріть, беріть і зараз же пошліть щось купити.

...

Далі — у повній книжці «Граф Монте-Крісто».

nashaknyga.com.ua